

Łątka ozdobna *Coenagrion ornatum* (4045)

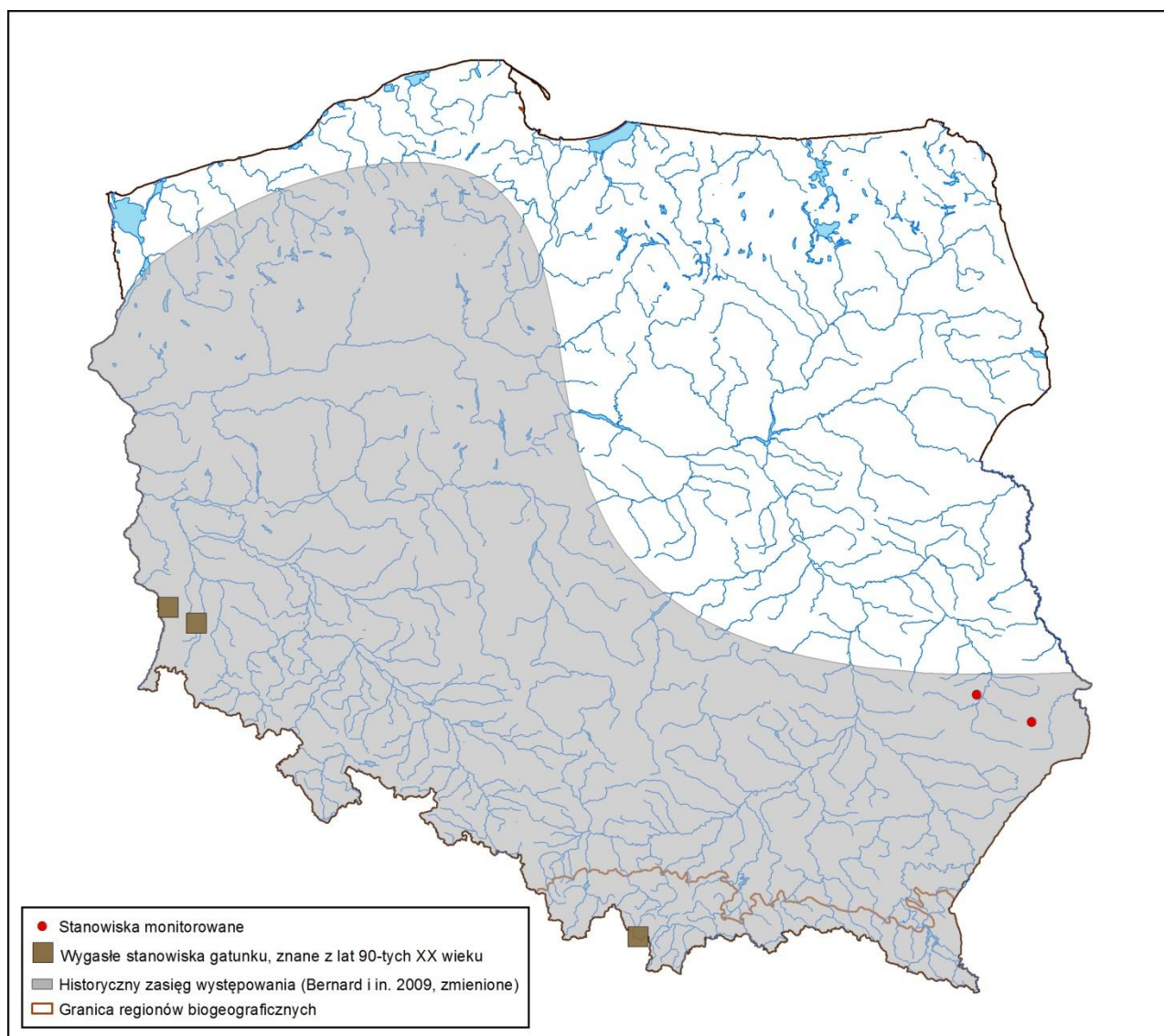
Autor raportu: Rafał Bernard

Ekspert lokalny: Michalczuk Wieczesław

Gatunek nie był wcześniej objęty monitoringiem.

Gatunek pierwotnie występował zarówno w regionie biogeograficznym kontynentalnym, jak i alpejskim, jednak obecnie znany jest jedynie z pierwszego z tych regionów.

Liczba i lokalizacja stanowisk i obszarów monitoringowych

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk monitoringu gatunku na tle jego zasięgu geograficznego

Monitoringiem objęto w 2011 roku dwa stanowiska łątki ozdobnej – tzn. wszystkie obecnie znane stanowiska tego gatunku na terenie Polski (tab. 1). Zlokalizowane one są w regionie kontynentalnym, we wschodniej części kraju. Według regionalizacji fizyczno-geograficznej Kondrackiego (2002) stanowiska te leżą w pasie Wyżyn Polskich i Wyżyn Ukraińskich, odpowiednio na Wyżynie Lubelskiej i Wyżynie Wołyńskiej, w mezoregionach Wyniosłość Giełczewska (343.17) i Kotlina Hrubieszowska (851.12). Badania terenowe w ramach monitoringu wykonywał ekspert Wacław Michalcuk.

Należy podkreślić, że ocena stanu zachowania gatunku na terenie kraju na podstawie dwóch stanowisk może nie być wystarczająco reprezentatywna. Co więcej, nie wiadomo czy gatunek rzeczywiście ostał się w Polsce tylko na tych stanowiskach. Dla potrzeb uzyskania wiarygodnego i bardziej reprezentatywnego obrazu stanu polskich populacji łątki ozdobnej absolutnie niezbędne byłoby przeprowadzenie intensywnych poszukiwań gatunku w całej południowej Polsce, a

zwłaszcza w jej południowo-wschodniej części, na Wyżynie Lubelsko-Lwowskiej, Wyżynie Wołyńskiej, Podkarpaciu, pogórzach i w obniżeniach śródgórskich.

Tab. 1. Zestawienie wszystkich badanych stanowisk i obszarów.

Lp.	Nazwa stanowiska	Lokalizacja stanowiska z uwzględnieniem obszarów Natura 2000
Region biogeograficzny kontynentalny		
1	Śniatycze	PLH060025 Dolina Sieniochy 50°39'05,25"–15,83" 23°32'10,64"–24,09"
2	Średnie Duże	Dolina Rakówki 50°50'12,77–54,62" 23°00'46,85"–01°51,65"

Wyniki badań i ocena stanu ochrony

Podsumowanie wyników badań wskaźników na stanowiskach w regionie kontynentalnym

Tab. 2. Zestawienie ocen wskaźników na badanych stanowiskach w regionie biogeograficznym kontynentalnym (liczba stanowisk z określoną oceną dla danego wskaźnika)

Parametr	Wskaźniki	Ocena			
		FV	U1	U2	XX
Populacja	Liczba samców	1		1	
	Zagęszczenie samców		1	1	
Siedlisko	Długość odcinka z występowaniem gatunku		2		
	Udział siedliska kluczowego dla gatunku		1	1	
	Stabilność siedliska	2			
	Roślinność		1	1	
	Termika i cechy hydrologiczne	1	1		
	Charakter otoczenia	1		1	

Wskaźniki stanu populacji:

Liczba samców. Na stanowisku Śniatycze była duża (w dolnym zakresie takiej oceny), a na stanowisku Średnie Duże – mała.

Zagęszczenie samców. Na stanowisku z dużą liczbą samców, strefa ich występowania była relatywnie krótka (370 m), w pewnym, acz niewielkim stopniu pofragmentowana. W rezultacie zagęszczenie samców było również duże, przekraczając 3 osobniki na 10 m długości. Na stanowisku z małą liczbą samców, ich strefa występowania była długa (1820 m) i silnie pofragmentowana – obok odcinków zajętych przez gatunek były długie odcinki niezajęte. W rezultacie zagęszczenie samców wyliczono, pomijając te długie niezajęte odcinki, a i tak było ono

bardzo małe, rzędu 1 osobnika na 30 m długości. Osobniki występowały tam w dużym rozproszeniu.

Wskaźniki stanu siedliska:

Długość odcinka z występowaniem gatunku. Na stanowisku Śniatycze odcinek występowania gatunku były dość krótkie (370 m) i w miarę zwarty. Wskazuje to na stosunkowo niewielką bazę siedliskową, ale jej zwartość ułatwia kontakt osobników i wzmacnia populację. Znacznie dłuższy był odcinek zajęty na stanowisku Średnie Duże (1820), ale był on tak silnie pofragmentowany, że konieczne było pominięcie długich odcinków niezajętych, aby nie stwarzać mylnego obrazu siedliska i populacji. Po tym zabiegu, długość odcinka z występowaniem gatunku oceniono na 850 m. Trzeba tu podkreślić, że długi zajęty odcinek nie musi wskazywać tylko na rozległą bazę siedliskową. Może być także efektem rozlatywania się osobników poszukujących samic czy odpowiednich fragmentów siedliska na dłuższym odcinku. Taki obraz, związany z małą liczebnością populacji i rozproszonym siedliskiem, występuje na stanowisku Średnie Duże.

Udział siedliska kluczowego dla gatunku, czyli tego, w którym obserwowano behavior rozrodczy, był duży na stanowisku Śniatycze (ponad dwie trzecie regularnie zajmowanego odcinka) i mały, rzędu niecałych 16%, na stanowisku Średnie Duże. Wskazuje to na wysoką jakość bazy siedliskowej w Śniatyczach, ale już bardzo ograniczoną bazę siedliskową w Średnim Dużym. Osobniki penetrują tu wprowadzić długi odcinek, ale dobre warunki do rozrodu znajdują tylko na niewielkich fragmentach tego odcinka.

Stabilność siedliska. Na obu stanowiskach siedlisko było stabilne, nie podsychające na obrzeżach, zawsze z dużymi powierzchniami o dogodnej dla gatunku głębokości wody.

Roślinność. Znacznie korzystniej prezentowała się na stanowisku w Śniatyczach, gdzie w tym aspekcie oceniono siedlisko jako akceptowalne. Na ok. 100 m miało ono nawet cechy optymalne, pozostały odcinek posiadał jednak zbyt mały udział potoczniaka wąskolistnego lub zbyt duży udział turzycy tunikowej. Należy podkreślić, że siedlisko objęte było wcześniej wypalaniem trzciny, a w ostatnich kilku latach zabiegami ochrony czynnej, i tylko (lub w przeważającej mierze) z tego względu utrzymuje swoją akceptowalną (a częściowo optymalną) jakość. Źle natomiast prezentowało się siedlisko w Średnim Dużym, gdzie zaledwie mniej niż 10% długości zajętego odcinka charakteryzowało się optymalnymi cechami. Natomiast w pozostałej części było ono zarośnięte zwartą roślinnością, i tylko w rzadkich miejscach występowały lokalne prześwity. Dodatkowo, na stanowisku tym obficie występowały gatunki roślin niekorzystnie wpływające na jakość siedliska – trzcina i trzcinnik.

Termika i cechy hydrologiczne. W tych aspektach siedlisko w Śniatyczach oceniono jako optymalne ze względu na obecność źródeł, wolny przepływ, dużą ilość osadów dennych, dogodną termikę i dobre natlenienie. Optymalne cechy posiadało stanowisko w Średnim Dużym tylko lokalnie i to na małej szerokości w strefie przybrzeżnej, gdy duża część szerokości cieku charakteryzowała się innymi warunkami siedliskowymi, zbyt dużą głębokością, szybszym przepływem, małą ilością osadów dennych i mniej korzystną termiką. W sumie więc siedlisko oceniono na jeszcze akceptowalne dla gatunku.

Charakter otoczenia. Zdecydowanie korzystny w przypadku siedliska w Śniatyczach, gdzie otoczenie było w większości ($\geq 80\%$) otwarte, nieużytkowane, naturalne (torfowiska niskie) lub seminaturalne (łąki, pastwiska, co najwyżej ekstensywnie użytkowane). W Średnim Dużym

otoczenie mieściło się wprawdzie w przedziale akceptowalnym (w 50–79% korzystne), jednak z dodatkową silną presją z pobliskiego obszaru zainwestowanego (np. liczne drogi, dojazdy, mostki przegradzające, przepusty, wykorzystywanie cieku do prania, kąpiele zwierząt domowych, realizacja infrastruktury poprzez ciek). Zadecydowało to o łącznej niskiej ocenie otoczenia jako niekorzystnego.

Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku na badanych stanowiskach

Tab. 3. Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku na stanowiskach w regionie biogeograficznego kontynentalnym

Lp.	Stanowiska	Oceny			
		Stan populacji	Stan siedliska	Perspektywy	Ocena ogólna
1	Śniatycze	FV	FV	U2	U1
2	Średnie Duże	U2	U2	U2	U2

Stan populacji: W Śniatyczach oceniono jako właściwy, obydwa wskaźniki mieściły się w granicach takiej oceny, choć niewiele przekraczały jej dolną granicę. Stan ten można by określić jako suboptymalny. W Średnim Dużym stan populacji był niewątpliwie zły, liczebność populacji była mała, a już w połowie czerwca nawet skrajnie mała. Do tego zagęszczenie samców było bardzo małe. Podsumowując, można więc stan populacji dla dwóch stanowisk łącznie określić jako niezadowolający.

Stan siedliska: Stan siedliska w Śniatyczach zachowuje na sporym odcinku cechy optymalne lub akceptowalne dla gatunku, co składa się w sumie na wysoką ocenę. Jednak stan ten jest tylko (lub w przeważającej mierze) zasługą zabiegów ochrony czynnej realizowanej tam od kilku lat. Bez nich stan siedliska byłby z pewnością dużo gorszy, co widoczne jest na odcinkach nieobjętych zabiegami. Natomiast stan siedliska w Średnim Dużym jest wyraźnie zły, optymalnych jego cech można się doszukać tylko lokalnie i to w dużym rozproszeniu, co decyduje o punktowym i nielicznym występowaniu gatunku. Podsumowując, można więc stan siedliska i dla dwóch stanowisk łącznie określić jako niezadowolający.

Perspektywy zachowania z uwzględnieniem oddziaływań i zagrożeń: Perspektywy zachowania gatunku na stanowisku Śniatycze oceniono jako złe. Populacja jest wprawdzie wciąż liczna, i szereg cech siedliska zachowało charakter optymalny dla gatunku (stosunki termiczne wody, stabilność i otoczenie, częściowo także roślinność), jednak w dużej mierze jest to zasługą prowadzonych tam zabiegów ochrony czynnej (a wcześniej wypalania trzciny przez gospodarza). Szybka sukcesja roślinności zdecydowanie zagraża stanowisku. Najgroźniej jawi się zarastanie przez trzinę i kępy turzycy tunikowej. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że bez odpowiednich zabiegów pielęgnacyjnych populacja zaniknie w perspektywie kilkunastu lat. Również źle jawią się perspektywy populacji w Średnim Dużym. Choć pewne cechy siedliska są korzystne dla gatunku, jednak populacja jest nieliczna, siedlisko silnie pofragmentowane, a postępująca szybka sukcesja roślinności i duża presja człowieka zagraża stanowisku. Zagrożenia są liczne i obok naturalnej ewolucji biocenotycznej (której towarzyszy brak wykaszania cieku) obejmują zanieczyszczenia antropogeniczne, nawożenie gruntów w sąsiedztwie, częściową regulację cieku (faszynowanie, przepusty, mostki) i użyźnianie przez kaczki domowe. Wszystko to składa się na przewidywane

pogorszenie jakości siedliska. Bez odpowiednich zabiegów pielęgnacyjnych i ochrony prawnej populacja najprawdopodobniej zaniknie w perspektywie kilkunastu lat. Podsumowując sytuację dla obu stanowisk łącznie, należy więc stwierdzić, że generalnie perspektywy przetrwania gatunku bez czynnych działań ochronnych są jednoznacznie złe. Wszystko wskazuje na to, że podobne przyczyny i scenariusz miało wyginięcie gatunku na innych stanowiskach w Polsce.

Gatunki obce. Żadnych gatunków obcych nie stwierdzono na badanych stanowiskach.

Ocena ogólna: Stan ochrony gatunku na stanowisku Śniatycze oceniono na niezadowalający U1, z wyraźną perspektywą dramatycznego regresu, jeżeli nie będą kontynuowane zabiegi czynnej ochrony. Na stanowisku Średnie Duże stan ochrony gatunku oceniono na zły i źle rokujący na przyszłość. Podsumowując dla obu stanowisk łącznie, stan ochrony gatunku jest zdecydowanie niezadowalający i źle rokujący na przyszłość.

Stan ochrony gatunku w obszarach Natura 2000

Jedno ze stanowisk – Śniatycze – znajduje się na obszarze Natura 2000. W związku z tym wszystkie oceny i wnioski dotyczące stanu populacji, stanu siedliska i stanu ochrony gatunku na stanowisku Śniatycze obowiązują także dla tych parametrów i oceny łącznej na obszarze Natura 2000 "Dolina Sieniochy". Stan ochrony gatunku w obszarze Natura 2000 oceniono więc na niezadowalający U1, z wyraźną perspektywą dramatycznego regresu, jeżeli nie będą kontynuowane zabiegi czynnej ochrony.

Tab. 4. Podsumowanie ocen stanu ochrony gatunku w obszarach Natura 2000 w regionie biogeograficznym kontynentalnym

Lp.	Obszar	Oceny			
		Stan populacji	Stan siedliska	Perspektywy	Ocena ogólna
1	PLH060025 Dolina Sieniochy 1 stanowisko	FV	FV	U2	U1

Stan ochrony gatunku na poziomie regionu biogeograficznego kontynentalnego

Gatunek zawsze był w Polsce rzadki, występował jednak w przeszłości w różnych regionach południowej części kraju, a bardzo lokalnie nawet w środkowych i północnych dzielnicach. Silny regres gatunku w ostatnim półwieczu sprawił, że łąotka ozdobna wyginęła na większości zajmowanych obszarów. Omawiane dwa stanowiska są jedynymi obecnie znanymi stanowiskami tego gatunku w kraju. W związku z tym stan ochrony gatunku określony powyżej (zdecydowanie niezadowalający i źle rokujący na przyszłość) jest równoznaczny ze stanem ochrony na poziomie regionu biogeograficznego kontynentalnego oraz całego kraju. Bez przesady sytuację gatunku w Polsce można określić jako dramatyczną, a jego przetrwanie jako ściśle uzależnione od pomocy człowieka.